

Portnøglen

Hver nøgle har sin historie, og der er mange nøgler: kammerherrenøgle, urnøgle, Sankt Peters nøgle. Vi kan fortælle om alle nøglerne, men nu fortæller vi kun om kammerrådens portnøgle.

Den var blevet til hos en klejnsmed, men den kunne godt tro at det var hos en grovsmed, således tog manden på den, hamrede og filede. Den var for stor for bukselomme, så måtte den i frakkelomme. Her lå den tit i mørke, men forresten havde den sin bestemte plads på væggen ved siden af kammerrådens silhuet fra barndomstiden, der så han ud som en bolle med kalvekrøs.

Man siger at ethvert menneske får i sin karakter og handlemåde noget af det himmeltegn han fødes under, tyren, jomfruen, skorpionen, som de kaldes i almanakken. Kammerrådinden nævnte ingen af disse, hun sagde hendes mand var født under »hjulbørens tegn«, altid måtte han skubbes frem.

Hans far skubbede ham ind på et kontor, hans mor skubbede ham ind i ægttestanden, og hans kone skubbede ham op til kammerråd, men det sidste sagde hun ikke, hun var en besindig, brav kone der tav på rette sted, talte og skubbede på rette sted.

Nu var han oppe i årene, »velproportioneret«, som han selv sagde, en mand med læsning, godmodighed og dertil nøgleklog, noget vi nærmere skal forstå. Altid var han i godt humør, alle mennesker holdt han af og gad gerne tale med. Gik han i byen, var det svært at få ham hjem igen når ikke mutter var med og skubbede ham. Han måtte tale med enhver bekendt han mødte. Han havde mange bekendte, og det gik ud over middagsmaden.

Fra vinduet passede kammerrådinden på. »Nu kommer han!« sagde hun til pigen, »sæt gryden på! – Nu står han stille og taler med en, tag så gryden af, ellers bliver maden kogt for meget! – Nu kommer han da! Ja, sæt så gryden på igen!«

Men derfor kom han ikke.

Han kunne stå lige under husets vindue og nikke op, men kom så en bekendt forbi, da kunne han ikke lade være, han måtte sige ham et par ord. Kom da idet han talte med denne, en anden bekendt, så holdt han den første ved knaphullet og tog den anden i hånden mens han råbte på en tredje der ville forbi.

Det var en tålmodighedsprøve for kammerrådinden. »Kammerråd! Kammerråd!« råbte hun da, »ja, den mand er født under hjulbørens tegn, af sted kan han ikke komme uden han skubbes frem!«

Han holdt meget af at gå i boglader, se i bøger og blade. Han gav sin boghandler et lille honorar for hjemme hos sig at turde læse de nye bøger, det vil sige have lov til at skære bøgerne op på langs, men ikke på tværs, thi da kunne de ikke sælges som nye. Han var en levende avis i al skikkelighed, vidste besked om forlovelser, bryllupper og begravelser, bogsnak og bysnak, ja, han henkastede hemmelighedsfulde hentydninger om at vide besked hvor ingen vidste den. Han havde det fra portnøglen.

Allerede som unge nygifte boede kammerrådens i deres egen gård, og fra den tid havde de samme portnøgle, men ikke da kendte de dens forunderlige kræfter, dem lærte de først senere at kende.

Det var i kong Frederik 6.s tid. København havde dengang ingen gas, den havde tranlygter, den havde intet Tivoli eller Casino, ingen sporvogne og ingen jernbaner. Det var småt med fornøjelser imod hvad det nu er. Om søndagen gik man sig en tur ud af porten til Assistenskirkegården, læste indskrifterne på gravene, satte sig i græsset, spiste af sin madkurv og drak sin snaps til, eller man gik til Frederiksberg, hvor der foran slottet var regimentsmusik og mange mennesker for at se den kongelige familie ro om i de små, snævre kanaler, hvor den gamle konge styrede båden, han og dronningen hilste alle mennesker, uden standsforskel. Derud kom velstående familier fra byen og drak deres aftente. Varmt vand kunne de få i et lille bondehus på marken uden for haven, men de måtte selv bringe maskine med.

Derud drog kammerrådens en solskins søndag eftermiddag. Tjenestepigen gik foran med maskine og en kurv med madvarer og »en sobian af Spendrups«.

»Tag portnøglen,« sagde kammerråddinden, »at vi kan slippe ind i vort eget når vi kommer tilbage. Du ved her lukkes ved mørkningen, og klokkestrengen er itu fra i morges. – Vi kommer silde hjem. Vi skal, efter at have været på Frederiksberg, ind i Casortis teater på Vesterbro og se pantomimen: »Harlekin, formand for tærskerne«. Der kommer de ned i en sky, det koster to mark personen.«

Og de gik til Frederiksberg, hørte musikken, så de kongelige både med vajende flag, så den gamle konge og de hvide svaner. Efter at have drukket en god te skyndte de sig af sted, men kom dog ikke betids i teatret.

Linedansen var forbi, stiltyedansen var forbi, og pantomimen begyndt. De kom som altid for silde, og deri var kammerråden skyld; hvert øjeblik på vejen standsede han for at tale med bekendte. Inde i teatret fandt han også gode venner, og da forestillingen var forbi, måtte han og hans frue nødvendigvis følge med ind til en familie på »broen« for at nyde et glas punch, det ville blive et ophold kun på ti minutter, men disse drog rigtignok ud til en hel time. Der blev talt og talt. Særdeles underholdende var en svensk baron, eller var det en tysk, det havde kammerråden ikke nøjagtig beholdt, men derimod den kunst med nøglen han lærte ham, beholdt han for alle tider. Det var overordentlig interessant! Han kunne få nøglen til at svare på alt hvad man spurgte den om, selv det allerhemmeligste.

Kammerrådens portnøgle egnede sig især dertil, den var tung i kammen, og den må hænge ned. Grebet af nøglen lod baronen hvile på sin højre hånds pegefinger. Løst og let hang den der, hvert pulsslæg i fingerspidsen kunne sætte den i bevægelse så at den drejede, og skete det ikke, så forstod baronen umærkeligt at lade den dreje sig som han ville. Hver drejning var et bogstav fra A og så langt ned i alfabetet man ville. Når det første bogstav var fundet, drejede nøglen til modsat side, derpå søgte man det næste bogstav, og således fik man hele ord, hele sætninger, svar på spørgsmålet. Løgn var det hele, men altid en morskab, det var også så temmelig kammerrådens første tanke, men den holdt han ikke, den gik med ham helt op i nøglen.

»Mand! Mand!« råbte kammerråddinden. »Vesterport lukkes klokken tolv! Vi kommer ikke ind, vi har kun et kvarter at skynde os i.«

De måtte skynde sig. Flere personer der ville ind i byen, kom dem snart forbi. Endelig nærmede de sig det yderste vagthus, da slog klokken tolv, porten smældede i. En hel del mennesker stod lukket ude, og mellem disse kammerrådens med pige, maskine og tom madkurv. Nogle stod der i stor forskrækkelse, andre i ærgrelse, hver tog det på sin måde. Hvad var der at gøre?

Heldigvis var i den sidste tid taget den bestemmelse at én af byens porte, Nørreport, blev ikke låst af, der kunne fodgængere slippe igennem vagthuset ind i byen.

Vejen var ikke så kort endda, men vejret smukt, himlen klar med stjerner og stjernesud, frøerne kvækkede i grøft og i kær. Selskabet selv begyndte at synge, den ene vise efter den anden, men kammerråden sang ikke, så heller ikke efter stjernerne, ja, ikke engang efter sine egne ben, han faldt så lang han var lige ved grøftekanten, man kunne tro han havde drukket for meget, men det var ikke punchen, det var nøglen der var gået ham i hovedet og drejede der.

Endelig nåede de Nørrebro's vagthus, slap over broen og ind i staden.

»Nu er jeg glad igen!« sagde kammerrådinden. »Her er vor port!«

»Men hvor er portnøglen?« sagde kammerråden. Den var ikke i baglommen, heller ikke i sidelommen.

»Du forbarmende!« råbte kammerrådinden. »Har du ikke nøglen? Den har du tabt ved de nøglekunster med baronen. Hvor kommer vi nu ind? Klokkestrengen ved du, er itu fra i morges, vægteren har ikke nøgle til huset. Vi er jo i fortvivlelse!«

Tjenestepigen begyndte at hyle, kammerråden var den eneste der viste fatning.

»Vi må slå en rude ind til spækhøkeren,« sagde han, »få ham op og så slippe ind.«

Han slog én rude, han slog to, »Petersen!« råbte han og stak paraplyskaffet ind ad ruderne.

Da skreg højt derinde kældermandens datter. Kældermanden slog butiksdøren op med råbet »vægter!« og før han ret fik set kammerrådfamilien, kendt den og lukket den ind, peb vægteren, og i næste gade svarede en anden vægter og peb. Folk kom frem i vinduerne.

»Hvor er ilden? Hvor er spektakel?« spurgte de, og spurgte endnu da kammerråden allerede var i sin stue, tog frakken af og – i den lå portnøglen – ikke i lommen, men i foret. Der var den sluppet ned gennem et hul som ikke skulle være i lommen.

Fra den aften fik portnøglen en særegen stor betydning, ikke blot når man gik ud om aftenen, men når man sad hjemme, og kammerråden viste sin kløgt og lod nøglen give svar på spørgsmål.

Han tænkte sig det rimeligste svar, og så lod han nøglen give det, til sidst troede han selv derpå. Men det gjorde ikke apotekeren, en ung mand i nær slægt med kammerrådinden.

Den apoteker var et godt hoved, et kritisk hoved, han havde allerede fra skoledreng leveret kritikker over bøger og teater, men uden navns nævnelse, det gør så meget. Han var hvad man kalder skønånd, men troede aldeles ikke på ånder, mindst på nøgleånder.

»Jo, jeg tror, jeg tror,« sagde han, »velsignede hr. kammerråd, jeg tror på portnøglen og alle nøgleånder så fast som jeg tror på den nye videnskab som begynder at kendes: Borddansen og ånderne i gamle og nye møbler. Har De hørt derom? Jeg har hørt! Jeg har tvivlet, De ved jeg er en tvivler, men jeg er blevet omvendt ved at læse i et ganske troværdigt udenlandsk blad en forfærdelig historie. Kammerråd! Vil De tænke Dem, ja, jeg giver historien som jeg har den. To kloge børn havde set forældrene vække ånden i et stort spisebord. De små var alene og ville nu forsøge på samme måde at gnide liv i en gammel kommode. Livet kom der, ånden vågnede, men den tålte ikke børnekommando. Den rejste sig, det knagede i kommoden, den skød skufferne ud og lagde med sine kommodeben børnene hver i sin skuffe, og så løb kommoden med dem ud af den åbne dør, ned ad trappen og ud på gaden, hen til kanalen, hvor den styrtede sig ud og druknede begge børnene. De små lig kom i kristen jord, men kommoden blev bragt på rådstuen, dømt for barnemord og levende brændt

på torvet. Jeg har læst det!« sagde apotekeren, »læst det i et udenlandsk blad, det er ikke noget jeg selv har fundet på. Det er nøglen tage mig sandt! Nu bander jeg en høj ed!« Kammerråden fandt at en sådan tale var for grov en spøg, de to kunne aldrig tale om nøglen. Apotekeren var nøgledum.

Kammerråden skred frem i nøglekundskab. Nøglen var hans morskab og klogskab.

En aften, kammerråden var ved at gå i seng, han stod halvt afklædt, da bankede det på døren ud til gangen. Det var kældermanden som kom så sent. Han var også halvt afklædt, men han havde, sagde han, fået pludselig en tanke som han var bange for at han ikke kunne holde på natten over.

»Det er min datter, Lotte-Lene, jeg må tale om. Hun er en køn pige, hun er konfirmeret, nu ville jeg gerne se hende godt anbragt!«

»Jeg er endnu ikke enkemand!« sagde kammerråden og smålo, »og jeg har ingen søn jeg kan byde hende!«

»De forstår mig nok, kammerråd,« sagde kældermanden. »Spille klaver kan hun, synge kan hun, det må kunne høres her op i huset. De ved ikke alt hvad det pigebarn kan hitte på, hun kan tale og gå efter alle mennesker. Hun er skabt for komedien, og det er en god vej for nette piger af god familie, de kan gifte sig et grevskab til, dog derom er ikke tanke hos mig eller Lotte-Lene. Synge kan hun, klaver kan hun! Så gik jeg forleden med hende op på sangskolen. Hun sang, men hun har ikke hvad jeg kalder ølbass hos fruentimmer, ikke kanariefugleskrig op i de højeste toner, som man nu forlanger af sangerinderne, og så rådede man hende aldeles fra den vej. Nå, tænkte jeg, kan hun ikke blive sangerinde, så kan hun altid blive skuespillerinde, der hører da kun mæle til. I dag talte jeg derom til instruktøren, som de kalder ham. »Har hun læsning?« spurgte han, »nej,« sagde jeg, »aldeles ingen!« – »Læsning er nødvendig for en kunstnerinde!« sagde han. Den kan hun få endnu, mente jeg, og så gik jeg hjem. Hun kan gå ind i et legebibliotek og læse hvad der er, tænkte jeg. Men så sidder jeg nu i aften og klæder mig af, og da falder det mig ind: Hvorfor leje bøger når man kan få dem at låne? Kammerråden har fuldt op af bøger, lad hende læse dem. Der er læsning nok, og den kan hun have frit!«

»Lotte-Lene er en rar pige,« sagde kammerråden, »en køn pige! Bøger skal hun få til læsning. Men har hun dette som man kalder fut i ånden, det geniale, geniet? Og har hun hvad her er lige så vigtigt, har hun lykke med sig?«

»Hun har vundet to gange i vareløtteri,« sagde kældermanden, »en gang vandt hun et klædeskab, og en gang seks par lagner, det kalder jeg lykke, og den har hun!«

»Jeg vil spørge nøglen!« sagde kammerråden.

Og han stillede nøglen på sin højre pegefingertop og på kældermandens højre pegefingertop, lod nøglen dreje sig og give bogstav på bogstav.

Nøglen sagde: »Sejr og lykke!« og så var Lotte-Lenes fremtid bestemt.

Kammerråden gav hende straks to bøger til læsning: »Dyveke« og Knigges »Omgang med mennesker«.

Fra den aften begyndte et slags nærmere bekendtskab mellem Lotte-Lene og kammerrådens. Hun kom derop i familien, og kammerråden fandt at hun var en forstandig pige, hun troede på ham og nøglen. Kammerråden så i den frimodighed hvormed hun hvert øjeblik viste sin store uvidenhed, noget barnligt, uskyldigt. Ægteparret hver på sin vis syntes om hende, og hun om dem.

»Der lugter så yndigt deroppe!« sagde Lotte-Lene.

Der var lugt, en duft, en æbleduft på gangen hvor kammerrådinden havde henlagt en hel tønde »gråstener«-æbler. Der var også en røgelsesduft af roser og lavendler gennem alle stuer.

»Det giver noget fint!« sagde Lotte-Lene. Hendes øjne frydedes dernæst ved de mange smukke blomster kammerrådinden her altid havde. Ja, midt om vinteren blomstrede her syren og kirsebærgren. De afskårne bladløse grene blev sat i vand, og i den varme stue bar de snart blomst og blad.

»Man skulle tro at livet var borte i de nøgne grene, men se dog hvor det står op fra de døde.«

»Det er aldrig før faldet mig ind!« sagde Lotte-Lene. »Naturen er dog yndig!«

Og kammerråden lod hende se sin »nøglebog«, hvori stod opskrevet mærkelige ting nøglen havde sagt, selv om en halv æblekage der var forsvundet fra skabet netop den aften tjenestepigen havde sin kæreste i besøg.

Og kammerråden spurgte sin nøgle: »Hvem har spist æblekagen, katten eller kæresten?« og portnøglen svarede: »Kæresten!« Kammerråden troede det allerede før han spurgte, og tjenestepigen tilstod: Den forbandede nøgle vidste jo alt.

»Ja, er det ikke mærkeligt!« sagde kammerråden. »Den nøgle, den nøgle! Og om Lotte-Lene har den sagt: »Sejr og lykke!« – Det skal vi nu se! – Jeg svarer for det.«

»Det er yndigt!« sagde Lotte-Lene.

Kammerrådens frue var ikke så tillidsfuld, men hun sagde ikke sin tvivl når manden hørte på det, men betroede senere Lotte-Lene at kammerråden, da han var et ungt menneske, havde været aldeles forfalden til teatret. Havde nogen dengang skubbet til ham, da var han bestemt trådt op som skuespiller, men familien skubbede fra. På scenen ville han, og for at komme dér skrev han en komedie.

»Det er en stor hemmelighed jeg betror Dem, lille Lotte-Lene. Komedien var ikke dårlig, den blev antaget på Det Kongelige og pebet ud så at man aldrig siden har hørt om den, og det er jeg glad ved. Jeg er hans kone og kender ham. Nu vil De gå samme vej – jeg ønsker Dem alt godt, men jeg tror ikke det går, jeg tror ikke på portnøglen!«

Lotte-Lene troede på den, og i den tro mødtes hun med kammerråden.

Deres hjerter forstod hinanden i al tugt og ære.

Pigebarnet havde i øvrigt flere dygtigheder som kammerrådinden satte pris på. Lotte-Lene forstod at lave stivelse af kartofler, sy silkehandsker af gamle silkestrømper, overtrække sine silkedansesko, uagtet hun havde råd til at købe alt sit tøj nyt. Hun havde hvad spækhøkeren sagde: Skillinger i bordskuffen og obligationer i pengeskabet. Det var egentlig en kone for apotekeren, tænkte kammerrådinden, men hun sagde det ikke, og lod heller ikke nøglen sige det. Apotekeren skulle snart sætte sig ned, have eget apotek og det i en af de nærmeste, største provinsbyer.

Lotte-Lene læste stadig »Dyveke« og Knigges »Omgang med mennesker«. Hun beholdt de to bøger i to år, men så kunne hun også den ene udenad, Dyveke, alle rollerne, men hun ville kun optræde i den ene, Dyvekes, og ikke optræde i hovedstaden, hvor der er så megen misundelse, og hvor de ikke ville have hende. Hun ville begynde sin kunstnerbane, som kammerråden kaldte det, i en af landets større provinsbyer.

Nu traf det sig ganske forunderligt at det netop var sammesteds hvor den unge apoteker havde sat sig ned som byens yngste, om ikke eneste apoteker.

Den store, forventningsfulde aften kom, Lotte-Lene skulle optræde, vinde sejr og lykke, som nøglen havde sagt. Kammerråden var der ikke, han lå til sengs, og kammerrådinden plejede ham. Han skulle have varme servietter og kamillete: Servietterne om livet og teen i livet.

Ægteparret overværede ikke »Dyveke«-forestillingen, men apotekeren var der og skrev brev herom til sin slægtning, kammerrådinden.

»Dyvekekraven var det bedste!« skrev han. »Havde kammerrådens portnøgle været i min lomme, jeg havde taget den frem og pebet i den, det fortjente hun, og det fortjente nøglen der så skammeligt har løjet hende på: »Sejr og lykke«.«

Kammerråden læste brevet. Det hele var ondskab, sagde han, nøglehad der gik ud over den uskyldige pige.

Og så snart han rejste sig fra sengen og var menneske igen, sendte han en lille men giftspydig skrivelse til apotekeren, der igen svarede som om han slet ikke havde forstået andet end spøg og godt humør i den hele epistel.

Han takkede for dette som for hvert fremtidigt, velvilligt bidrag til kundgørelsen om nøglens uforlignelige værd og betydning. Dernæst betroede han kammerråden at han, udenfor sin apotekervirksomhed, skrev på en stor nøgleroman i hvilken alle de handlende personer var nøgler, ene og alene nøgler. »Portnøglen« var naturligvis hovedpersonen, og kammerrådens portnøgle var ham forbilledet, begavet med seerblik og spådomsevne. Om den måtte alle de andre nøgler dreje sig: Den gamle kammerherrenøgle der kendte hoffets glans og festligheder, urnøglen, lille, fin og fornem, til fire skilling hos isenkræmmeren, nøglen til kirkestolen, den regner sig med til gejstligheden og har ved at sidde en nat over i nøglehul i kirken set ånder, spisekammer-, brændekammer- og vinkældernøglen, alle træder op, nejer sig og drejer sig om portnøglen. Solstrålerne lyser den op til sølv, vinden, verdensånden, farer ind i den så det fløjter. Den er nøglen for alle nøgler, den var kammerrådens portnøgle, nu er den himmelportens nøgle, den er pavenøgle, den er ufejlbarlig!«

»Ondskab!« sagde kammerråden. »Pyramidal ondskab!«

Han og apotekeren så aldrig oftere hinanden. – Jo, ved kammerrådindens begravelse.

Hun døde først.

Der var sorg og savn i huset. Selv de afskårne kirsebærgrene, som havde sat friske skud og blomster, sørgede og visnede hen. De stod glemt, hun plejede dem ikke.

Kammerråden og apotekeren gik bag efter hendes kiste, side om side som de to nærmeste slægtninge, her var ikke tid eller stemning til at mundhugges.

Lotte-Lene bandt sørgeflor om kammerrådens hat. Hun var der i huset, for længst vendt tilbage, uden sejr og lykke på kunstens bane. Men den kunne komme, Lotte-Lene havde en fremtid. Nøglen havde sagt det, og kammerråden havde sagt det.

Hun kom op til ham. De talte om den afdøde, og de græd, Lotte-Lene var blød, de talte om kunsten, og Lotte-Lene var stærk.

»Teaterlivet er yndigt!« sagde hun, »men der er så meget vrøvl og misundelse! Jeg går hellere min egen vej. Først mig selv, så kunsten!«

Knigge havde talt sandt i sit kapitel om skuespillere, det indså hun, nøglen havde ikke talt sandt, men derom talte hun ikke til kammerråden; hun holdt af ham.

Portnøglen var i øvrigt under hele sørgeåret hans trøst og opmuntring. Han gav den spørgsmål, og den gav ham svar. Og da året var omme, og han og Lotte-Lene en stemningsfuld aften sad sammen, spurgte han nøglen:

»Gifter jeg mig, og med hvem gifter jeg mig?«

Der var ingen der skubbede til ham, han skubbede til nøglen, og den sagde: »Lotte-Lene!«

Så var det sagt, og Lotte-Lene blev kammerrådinde.

»Sejr og lykke!«

De ord var sagt, forud – af portnøglen.